

शोधनिर्देशक
डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल

चूडामणि रेग्मीको निबन्धकारिता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली विषय स्नातकोत्तर
तह दोस्रो वर्ष (प्राइवेट) को दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

महेशकुमार खड्का
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६५

स्वीकृतिपत्र

१) प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)

हस्ताक्षर

.....

२) डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्
(शोधनिर्देशक)

.....

३) नरेन्द्रराज पौडेल
(बाह्य परीक्षक)

.....

मूल्याङ्कन समिति

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली विषय (प्राइवेट) को दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री महेशकुमार खड्काले चूडामणि रेग्मीको निबन्धकारिता शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको उहाँको शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६५/०१/२३

.....
(डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्)
शोधनिर्देशक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि. वि., कीर्तिपुर
काठमाडौं ।

सङ्क्षेपीकृत शब्द तथा चिन्हसूची

सङ्क्षिप्त रूप	-	पूर्ण रूप
अप्र.	-	अप्रकाशित
आई. ए.	-	इन्टरमिडिएट अफ आर्टस्
ई. सं.	-	ईस्वी संवत्
एम्. ए.	-	मास्टर अफ आर्टस्
ए. व.	-	एकवचन
क्र. सं.	-	क्रम सङ्ख्या
गा.वि. स.	-	गाउँ विकास समिति
गो. प.	-	गोरखापत्र
चौ. सं.	-	चौथो संस्करण
छै. सं.	-	छैटौँ संस्करण
जि. मु.	-	जिम्मावाल मुखिया
डा.	-	डाक्टर
ते. सं.	-	तेस्रो संस्करण
त्रि. वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
त्रै.	-	त्रैमासिक
दो. सं.	-	दोस्रो संस्करण
ने.रा. प्र. प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	-	पृष्ठ
प्र.	-	प्रकाशन
प्रा.डा.	-	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा. लि.	-	प्राइवेट लिमिटेड
मा.	-	मासिक
वि. सं.	-	विक्रम संवत्
स्व.	-	स्वर्गीय
सम्पा.	-	सम्पादन/सम्पादक
साप्ता.	-	साप्ताहिक
सा. प्र.	-	साभ्ना प्रकाशन

कृतज्ञताज्ञापन

चूडामणि रेग्मीको निबन्धकारिता शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकीशास्त्र तथा सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषय प्राइवेट दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्को निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो कार्य व्यस्तताका बीचमा पनि यो शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा सप्रेम निर्देशन तथा सल्लाह प्रदान गर्नुहुने गुरुप्रति म सदा ऋणी छु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्ने विभागीय प्रमुख तथा नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म कृतज्ञ छु । शोधपत्र लेखनका सन्दर्भमा अमूल्य सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरु चूडामणि रेग्मीप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

मेरो अध्ययनमा अविरल प्रेम, स्नेह, हौसला, प्रेरणा र अवसर जुटाउने मेरा पुजनीय पिता दिलवीरजङ्ग खड्का, माता देवकुमारी खड्का तथा दाजुहरू भरतराज खड्का र रामकृष्ण खड्काप्रति ऋणी छु । साथै मेरो अध्ययनमा सदा हौसला र प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्ने अर्धाङ्गिनी रेनुका खड्काप्रति आभार प्रकट गर्दछु । अनि मेरो अध्ययनप्रति गुणगान गर्ने र शुभकामना दिने मेरा पुत्र-पुत्री अशोक, अस्मिता र अनुपमप्रति आभारी छु ।

त्यस्तै यस शोधपत्र तयारीका क्रममा विभिन्न कोणबाट सहयोग गर्नुहुने सहृदयी गाउँले मित्र लोकमणि गौतम, गुरु कोमल पोखरेल, गुरुआमा मन्दिरा सुवेदीलगायत सबै सहयोगी मित्रहरूप्रति हृदयतः आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै शोधपत्रको छिटोछरितो र शुद्ध रूपमा टङ्कण गरी सहयोग पुऱ्याउने मित्र वीरेन्द्र नेपाललाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रलाई उचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

शैक्षिकसत्र २०६३/६४

मिति २०६५/०१/२४

शोधार्थी
महेशकुमार खड्का
नेपाली केन्द्रीय विभाग
२०६५

विषयसूची

	पृष्ठ
पहिलो परिच्छेद : शोधपत्रको परिचय	१-४
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधप्रयोजन	१
१.३ समस्याकथन	१
१.४ शोधपत्रको उद्देश्य	१
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६ अध्ययनको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	३
१.७ शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.८ शोधविधि	३
१.९ सामग्रीसङ्कलनविधि	४
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	४
दोस्रो परिच्छेद : चूडामणि रेग्मीको सङ्क्षिप्त परिचय	५-१८
२.१ चूडामणि रेग्मीको जीवनी	५
२.१.१ जन्म, जन्मस्थान र बाल्यकाल	५
२.१.२ शिक्षादीक्षा	५
२.१.३ दाम्पत्य जीवन र पारिवारिक स्थिति	६
२.१.४ जागिरका विभिन्न क्रम	६
२.१.५ लेखनको थालनी र प्रकाशित कृतिहरू	७
२.१.६ सम्मान तथा पुरस्कार	८
२.२ चूडामणि रेग्मीको व्यक्तित्व	१०
२.२.१ साहित्यिक व्यक्तित्व	१०
२.२.१.१ कवि व्यक्तित्व	१०
२.२.१.२ कथाकार व्यक्तित्व	११
२.२.१.३ निबन्धकार व्यक्तित्व	११

२.२.१.४ समालोचक व्यक्तित्व	१२
२.२.१.५ भाषा तथा वैयाकरण व्यक्तित्व	१२
२.२.१.६ सम्पादक-प्रकाशक व्यक्तित्व	१४
२.२ साहित्येतर व्यक्तित्व	१५
२.२.१ शिक्षक-प्राध्यापक व्यक्तित्व	१६
२.२.२ उत्प्रेरक व्यक्तित्व	१६
२.३ निष्कर्ष	१७
तेस्रो परिच्छेद : चूडामणि रेग्मीको निबन्धयात्रा	१९-२४
३.१ पृष्ठभूमि	१९
३.१.१ पहिलो चरण	१९
३.१.२ दोस्रो चरण	२१
३.१.३ तेस्रो चरण	२२
३.२ निष्कर्ष	२३
चौथो परिच्छेद : चूडामणि रेग्मीका निबन्धहरूको वर्गीकरण	२५-३१
पाँचौँ परिच्छेद : चूडामणि रेग्मीको निबन्धसङ्ग्रहहरूको अध्ययन	३२-१२२
५.१ 'साधना' निबन्धसङ्ग्रहको विश्लेषण	३२
५.१.१ परिचय	३२
५.१.२ विषयवस्तु	३३
५.१.३ भाषाशैली	३९
५.१.४ निष्कर्ष	४०
५.२ 'धूनमा घुन' निबन्धसङ्ग्रहको विश्लेषण	४०
५.२.१ परिचय	४०
५.२.२ विषयवस्तु	४१
५.२.३ भाषाशैली	४५
५.२.४ निष्कर्ष	४५
५.३ 'घुमेका कुरा' निबन्धसङ्ग्रहको विश्लेषण	४६
५.३.१ परिचय	४७
५.३.२ विषयवस्तु	४७
५.३.३ भाषाशैली	५३
५.३.४ निष्कर्ष	५४
५.४ 'गफडीका गफ' निबन्धसङ्ग्रहको विश्लेषण	५५
५.४.१ पृष्ठभूमि	५५
५.४.२ परिचय	५५
५.४.३ विषयवस्तु	५६

५.४.४ भाषाशैली	८२
५.४.५ निष्कर्ष	८३
५.५ 'आँखा र मनका पाइलाहरू' निबन्धसङ्ग्रहको विश्लेषण	८३
५.५.१ परिचय	८४
५.५.२ विषयवस्तु	८४
५.५.३ भाषाशैली	१०२
५.५.४ निष्कर्ष	१०३
५.६ 'बितेकाहरूको सम्झना' निबन्धसङ्ग्रहको विश्लेषण	१०४
५.६.१ परिचय	१०४
५.६.२ विषयवस्तु	१०५
५.६.३ भाषाशैली	१२०
५.६.४ निष्कर्ष	१२१
छैटौँ परिच्छेद : उपसंहार तथा निष्कर्ष	१२३-१३२